

Vykoupil, Libor

Americká válka za nezávislost a její základní dokumenty

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1989-1990, vol. 38-39, iss. C36-37, pp. [77]-96

ISBN 80-210-0145-3

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102235>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBOR VYKOUPIĽ

AMERICKÁ VÁLKA ZA NEZÁVISLOST A JEJÍ ZÁKLADNÍ DOKUMENTY

Americká revoluce zaujímá mezi buržoazními revolucemi zvláštní postavení. Už sama otázka jejího zařazení do celkové typologie vyvolávala značné spory, a i v marxistické historiografii vedle sebe neustále figurují dvě označení: americká revoluce a americká válka za nezávislost. Otázku vzájemného poměru těchto dvou pojmů různí autoři řešili různě, ale zcela jasno v této problematice doposud nemáme.¹ Byl anglo-americký ozbrojený konflikt na sklonku 18. století buržoazní revolucí v marxistickém slova smyslu, nebo šlo o klasickou protikoloniální válku? Rozporuplnost hodnocení vede k tomu, že jsou oba pojmy považovány za rovnocenné, jako takové směřovány a jejich užívání je bez dalšího vysvětlení ztotožňováno jako by šlo o synonyma označující totéž historické období. „Válka osad s Anglií nebyla jen bojem za nezávislost, ale i buržoazní revolucí“.² Podobně situaci vidí i autoři I. svazku sovětských Dějin USA a píší: „Americká revoluce začala r. 1775, když v koloniích vypuklo ozbrojené povstání a skončila v r. 1783 uzavřením mírové smlouvy s Anglií, smlouvy, která potvrdila úspěšné završení války za nezávislost“.³

Vedle těchto názorů se můžeme setkat i s širším pojetím, které do cyklu první americké revoluce zahrnuje i období lidových povstání z let 1786—87. „Současní buržoazní historikové USA velmi často snižují roli a význam Shaysova povstání a dalších lidových vystoupení v americké revoluci XVIII. století“,⁴ píše B. M. Špotov a dodává: „Shaysovo povstání nebylo historiky marxisty doposud speciálně zkoumáno, ale jeho role a místo v americké revoluci jsou již určeny“.⁵ V zásadě tento názor koresponduje i s míněním již uvedených sovětských Dějin USA, kde je na jiném místě: „Shaysovo povstání bylo pokusem lidových mas prohloubit revoluci plebejskými metodami“.⁶ Dále pak autoři vytvářejí model jakéhosi období „pokračování revoluce“, které vymezují lety 1783—1789.

Jak tedy vymezit vztah pojmů „revoluce“ a „válka za nezávislost“? Lze za konec revoluce považovat rok porážky Angličanů u Yorktownu (1781), respektive podepsání mírové smlouvy v Paříži (1783), nebo rok

1789 (resp. 1791), kdy byl přijat kongresem (vstoupil v platnost) „Zákon o právech“ (Bill of Rights)?⁷ Které z dat je přesnější? Mám za to, že z hlediska přehlednosti je výhodnější datovat válku amerických osad za nezávislost lety 1775—1783, přičemž její počátek je současně zahájením sociálního pohybu, který je tradičně nazýván americkou buržoazní revolucí. Závěr této revoluce však rozhodně přesahuje rok 1783 a nazveme-li celé toto období revolučním cyklem, můžeme jej ohraničit rokem 1789. (Z hlediska dalšího vývoje nemá dvouleté časové rozpětí mezi vyhlášením a ratifikací Zákona o právech zvláštní význam, neboť v základní podobě mělo jeho období včleněno do své ústavy deset z tehdy existujících 13 států).⁸

Vše, co bylo výše řečeno však předpokládá, že v případě boje amerických kolonií za nezávislost můžeme skutečně hovořit o buržoazní revoluci v marxisticko-leninském smyslu tohoto termínu. Tady vidí řada autorů problém v disproporcii mezi formálním označením a faktickým obsahem událostí, které se odehrály na území anglických kolonií v Americe na sklonku 18. století.⁹ Základní nejasnost vyvolává již ústřední otázka revoluce, otázka dobytí státní moci novou třídou. „Přechod státní moci z rukou jedné třídy do rukou druhé je prvním, hlavním, základním znakem revoluce jak v přísně vědeckém, tak i v prakticky politickém významu tohoto pojmu“,¹⁰ psal již V. I. Lenin a jeho výrok je dnes brán v zásadě jako definice. Revolucí tedy nejsou jakékoliv změny ve sféře státní nadstavby, palácové převraty ani střídající se puče, jejichž výsledkem není změna v držení státní moci z třídního hlediska.¹¹ Z tohoto pohledu však americká válka za nezávislost nebyla revolucí v pravém slova smyslu, neboť „řešila jako hlavní úkol nikoli přechod od jedné formace ke druhé, ale byla zaměřena na upevnění již existujících společenských vztahů“. ¹² V anglických osadách se dá jen těžko hovořit o existenci feudalismu jako systému. Feudální přežitky v organizaci státní správy, která často postrádala vlastní výkonnou moc, byly okrajovou záležitostí. Skutečností zásadního významu však zůstává dlouhodobá kontinuita hospodářského a zčásti i politického vývoje kapitalistické povahy v předrevolučním, revolučním i porevolučním období.

O kapitalistické povaze ekonomiky anglických zámořských kolonií svědčí i základní kvantitativní ukazatele hospodářského charakteru, které dokazují značnou převahu Ameriky nad zaostávajícím hospodářstvím jak mateřské země, tak i dalších evropských zemí. Na tomto místě lze uvést obrovský rozmach železářství, dřevařský průmysl a s ním spojenou stavbu lodí, rozvoj rybnářství a velrybnářství¹³ rozmach textilní výroby.¹⁴ I v zemědělství se již v předrevolučním období prosazovaly prvky kapitalismu. Vlastníci půdy postrádali prostředky mimoekonomického přinucení a nemohli kolonistu připoutat k půdě, protože měl neustále možnost odejít dále na západ a stát se nezávislým farmářem (squatterství). Tento pohyb, ačkoliv byl regulován a omezován zákony, nebyl nikdy

zastaven a v polovině 18. století nabyl masového charakteru.¹⁵ Právem je označován jako „první krok americké cesty rozvoje kapitalismu v zemědělství“.¹⁶ Plantážnický systém, i když jeho základem jsou předkapitalistické metody vykořisťování otrocké práce, byl rovněž pevně spojen s rozvojem kapitalismu. Hlavní podíl na tom měl jeho komerční charakter a masové zavádění produkce bavlny. Konec konců i ve sféře obchodních styků můžeme sledovat kontinuitu vývoje, neboť s výjimkou let bezprostředního konfliktu byly obchodní styky kolonií s mateřskou zemí pevné, jejich rozsah neustále vzrůstal a jejich tradice byla natolik silná, že první smlouvou, kterou Američané po vítězné válce za nezávislost podepsali byla Jayova obchodní smlouva s Anglií z r. 1794, ačkoliv byla pro Spojené státy nevýhodná.¹⁷

Z oblasti jevů, které lze považovat za kontinuitní v období před- i revolučním můžeme uvést i prvky souvislosti ve sféře politickosprávní. Patří sem zachování vlastního organizačního systému osad, z nichž se sice staly oficiálně státy, ale přesto si podržely určitou samostatnost zachováním zvláštních konstitucí i zachováním úřadu guvernéra. V neposlední řadě se pak výrazně nezměnila ani skladba mocenské „elity“ kolonií, která ochuzena pouze o zástupce loyalistů převzala moc v novém státě.

Na základě všech těchto skutečností došlo několik badatelů k závěru, že nelze americkou válku za nezávislost považovat za buržoazní revoluci typu anglické či francouzské revoluce, ani za hnutí čistě protikoloniální. Podle charakteru a třídní povahy událostí jsou názoru, že toto období mělo ze všeho nejpíše „znaky národní a státní secese s demokratickými a revolucionizujícími důsledky... Šlo v podstatě o zajištění a pokračování již existujícího kapitalistického pořádku“.¹⁸ Definitivní závěry v tomto směru si vyžádají ještě značné množství práce, především v oblasti podrobného zkoumání statistických údajů ekonomické povahy. Řada autorů proto ve svém hodnocení anglo-amerického konfliktu není jednoznačná, i když v mnoha pracích lze odhalit náznaky pochybností o tom, zda označovat toto měření sil bez jakýchkoliv výhrad pojmem buržoazní revoluce. Pokud ovšem nebudou provedena další zpřesnění, můžeme americkou válku za nezávislost považovat za revoluci sui generis, revoluci, která sice nesplňuje ortodoxně všechny požadavky a nemá klasické revoluční atributy, nicméně charakterem a rozsahem změn, bezprostředními výsledky a celosvětovým ohlasem si vysloužila pověst revolučního hnutí.

Na tomto základě bychom chtěli přistoupit k rozboru pozadí formulování některých základních dokumentů, které sehrály značnou roli nejen v dějinách samotných Spojených států, ale i lidské společnosti jako celku.

Z buržoazních revolucí manufakturního období (jak je na rozdíl od revolucí raně buržoazních označuje M. Hroch) byla americká revoluce

po stránce ideologické, politické a snad i organizační nejlépe připravena.¹⁹ Zachovala si samozřejmě charakter spontánního vystoupení, v jehož rámci většina dílčích akcí nebyla naplánována, ale naopak se rozvíjela často v nesouladu s plány ideových vůdců. Přesto lze říci, že nešlo o akce zcela neočekávané, že byl předem znám jejich cíl a bylo jasno v otázce jejich smyslu. Národ se cítil vyzbrojen nejen ideologickým zdůvodněním požadavku nezávislosti, ale fungovaly i základní prvky budoucího politického systému — kontinentální kongres i místní demokratické orgány. Zbytky koloniální správy již v prvních fázích revoluce svoji funkčnost ztratily.

Současně Amerika vystoupila v roli průkopníka realizace principů přirozeně právní teorie a byla jednou z mála zemí, která formálně zapracovala prvky „společenské smlouvy“ do svých ústavních dokumentů. Proto se Prohlášení nezávislosti a Ústava Spojených států amerických nestaly jen pouhými právními dokumenty určité etapy vývoje americké společnosti, ale i důkazem realizace principů rozumu, „triumfem filozofie osvícenství“.²⁰

Počátkem přechodu od teorie k praxi, od propagování osvícenských myšlenek k jejich realizaci, od revolučních nálad k boji za samostatnost, bylo pravděpodobně uveřejnění pamfletu Thomase Paine „Zdravý rozum“ v lednu r. 1776.²¹ Žádné jiné vystoupení, ať ústní nebo tištěné, nesehrálo tak velkou roli v mobilizaci vlasteneckých sil a v agitaci za nezávislost, jako právě tento spisek.²² Brožura vyšla již po srážkách u Lexingtonu, Concordu i Bunker Hillu, kolonie byly tedy již fakticky ve válečném stavu se svou metropolí. Přesto měla velká část poslanců Kontinentálního kongresu stále obavy z definitivní roztržky s Anglií. Hledala proto nejružnější cesty k dohodě. V této situaci Painova brožura smetla všechny zbývající zábrany — americké kolonie potřebují nezávislost a republikánskou formu zřízení, tak by se daly shrnout její hlavní myšlenky. Paine ukázal, že nelze zůstat loyálními ve vztahu k Anglii a současně vést boj za svá práva. Rozhodným způsobem vystupoval proti všem, kteří tvrdili, že spojení kolonií s mateřskou zemí je nezbytné pro jejich další úspěšný vývoj. Jeho volání po svržení monarchie a vytvoření republiky bylo na svou dobu značně smělé, neboť nehledě na velký rozmach osvobozenického hnutí, monarchistické přesvědčení pěstované po mnoho generací bylo ještě velmi silné. Většina obyvatel i politických představitelů kolonií si ani neuměla představit jinou formu vlády než monarchii.

„Zdravý rozum“ byl vášnivou výzvou k „obyvatelům Ameriky“, nabádal kolonisty k povstání proti metropolitě, vyhlašoval rovnost všech lidí a jejich přirozená stejná práva. „Čas debat skončil“, psal Paine. „Zbraně jako poslední prostředek rozřeší nyní spor“.²³ Paine ostře kritizoval monarchii jako tvrdý a nespravedlivý režim, popřel oprávněnost dědičného nástupnictví — „Jedním z nejpřesvědčivějších důkazů o nesmyslnosti

dědičného nástupnictví králů je to, že je vyvrací sama příroda, jinak by je tak často neobracela ve frašku, dávajíc lidstvu osla místo lva“.²⁴

Proti dobovým monarchistickým státoprávním teoriím vyzdvihoval Paine myšlenku republikánství. Podle Parringtona byl „ztělesněním republikánského ducha americké revoluce“.²⁵ Přitom Paine v souvislosti s kritikou spojení s Anglií správně postřehl i ekonomickou stránku problému. „Amerika by vzkvétala stejně a patrně ještě více, kdyby s ní neměla co do činění evropská moc. Obchod, pomocí kterého zbohatla, je nezbytným k životu, a vždycky — pokud bude v Evropě zvykem jíst — bude mít své trhy,“ napsal ve svém pamfletu. „Naše obilí“, pokračoval „se prodá za svou cenu na kterémkoliv evropském trhu a zboží dovážené k nám musíme zaplatit, ať je kupujeme kdekoliv“.²⁶

Painův pamflet *Zdravý rozum* měl obrovský ohlas. Dosáhl nevídaného počtu vydání — celkem 120 000 exemplářů v 25 vydáních, a to během tří měsíců. „Pokud revoluční období demonstrovalo masovou politizaci americké společnosti, pak zvláště *Zdravý rozum* napomohl výbuchu vášní a politických debat mimo úzký rámec vzdělané elity, uprostřed Američanů všech vrstev“.²⁷ Spis četly tisíce lidí ve všech koloniích a ze všech společenských vrstev. „Učinil stoupenci nezávislosti tisíce lidí, kteří před tím o něčem takovém nechtěli ani slyšet“.²⁸

Autor *Zdravého rozumu* mezi svými návrhy na lepší uspořádání americké společnosti uvádí i požadavek hlasovacího práva pro všechny občany bez uplatnění majetkového censu. Stal se tak jedním z prvních (a také jedním z mnohých) propagátorů myšlenky všeobecného práva hlasovacího. Jak se později ukázalo, jeho radikální demokratismus neodpovídal duchu doby, neboť situace ještě natolik nedozrála. Proto se setkal nejen s odporem u nepřátel, ale i s nepochopením u ideových vůdců americké války za nezávislost. Dokonce i představitelé radikálnějšího křídla mezi americkými patrioty, jako byli Samuel Adams nebo Patrick Henry, se obávali přílišného Painova „rovnostářství“ a s jeho názory nesouhlasili.²⁹ Proto nepřekvapí nesouhlas u představitelů umírněného křídla amerických osvícenců, nesouhlas prezentovaný především negativním stanoviskem Johna Adamse. Ten jako reakci na Painův pamflet vydal téměř obratem své „Úvahy o vládě“, zamýšlené jako odpověď Painovi, kritika jeho názorů a pokus o neutralizaci jeho nejradikálnějších výroků.³⁰ John Adams „byl vylekán“, jak píše Foner, „myšlenkami *Zdravého rozumu* a hledal proti nim argumenty“.³¹ Sám ve své autobiografii psal o tomto období jako o nebezpečné etapě vývoje, kdy „moc v zemi mohla padnout do rukou luzy“.³²

Adamsovy *Úvahy o vládě* sledovaly dvojí cíl. Fakticky byly zaměřeny proti Painově myšlence plné národní suverenity, která ve velmi krátké době získala širokou popularitu a ohlas především u nižších vrstev. Osobní rozhovor s Painem utvrdil Johna Adamse v tom, že jsou oprávněné jeho obavy o další osud revoluce. Napsal si tehdy do deníku: „Jeho

(rozuměj: Painův) plán je natolik demokratický... že musí vyvolat nepořádek a zlo všeho druhu".³³ Formálním cílem Adamsovy práce bylo zformulování společensko-právní základny pro vyhlášení nezávislosti, proto se zde také často mluví o pozitivních rysech republikánského zřízení, o republice jako „království zákonů“ a tyto principy jsou postaveny do protikladu k absolutní zvlášti anglické tyranie.

Osobnost Johna Adamse sehrává v dějinách americké revoluce rovněž dvojí roli. Jednak se nám jeví jako radikální stoupenec secese kolonií. V pozdější době dokonce tvrdil, že myšlenka vyhlášení nezávislosti náleží pouze jemu.³⁴ Na druhé straně, z hlediska koncepce sociální, vystupuje jako představitel nejprve umírněného křídla amerických osvícenců, později jako činitel, který ve svém vývoji stále více směřoval doprava, na pozice antidemokratismu a federalismu jako výrazu zájmů průmyslově-finančního a částečně i agrárního kapitálu. John Adams nebyl horším republikánem než Thomas Paine, ale jeho republikánství „mělo výrazně elitářský odstín“, míní Foner.³⁵ Spor s Painem byl veden především Adamsovou představou o tom, že názory jeho ideového konkurenta jsou „přespříliš demokratické“. John Adams jako stoupenec typický buržoazních názorů na stát a společnost soudil, že „je velmi nebezpečné měnit systém volebního práva. Vede to ke zmatkům, k likvidaci všech rozdílů a lidé různého postavení jsou svedeni na jednu úroveň“.³⁶

Ačkoliv tedy J. Adams stál s Painem v jedné řadě při probojování vyhlášení nezávislosti proti všem stoupencům kompromisu,³⁷ nikterak se netajil tím, že jeho klíčové dílo je zaměřeno proti Painovu Zdravému rozumu. „Obával jsem se popularity, kterou by tento pomflet mohl mít u lidu a proto jsem se rozhodl udělat všechno pro to, abych zapůsobil proti jeho vlivu“, píše později ve svých pamětech.³⁸ Mluvil-li J. Adams o zákonech, nevidí v nich realizaci nebo formu ochrany přirozených práv, ale spíše je chápe jako protiváhu těchto práv, protiváhu, kterou staví výše než demokratickou vůli lidu.³⁹ Ve srovnání s Painem se J. Adams jeví spíše jako demokratický realista, který nechce a ani nemůže překročit hranice své třídy. Společenská struktura v jeho představách je určena k tomu, aby neutralizovala případná radikálně demoraktická opatření a přeměňovala je v čistě nominální práva. J. Adamsovi byla bližší suverenita vládnoucí třídy, než suverenita lidu. T. Paine na rozdíl od něj nebyl po chuti ani přívržencům radikálnějšího křídla revolučních vůdců, neboť valná část z nich byla zastánci názoru, že „moc je zrozena z vlastnictví“.⁴⁰ Proto i pro ně patřil Paine k extrémním radikálům a s jeho názory na organizaci společnosti nesouhlasil.

Na druhé straně John Adams stejně jako Thomas Paine byli plonýry myšlenky secese anglických kolonií a v tomto směru si získali všeobecné uznání. Zvláště Painova vystoupení a především jeho pamflet Zdravý rozum sehrál roli jakéhosi katalyzátoru, který urychlil probíhající procesy. Nebylo to způsobeno pouze a jedině výbornou argumentací auto-

ra, ale především výběrem okamžiku, v němž správně formulované myšlenky našly nejširší odezvu.

Svou roli ve vývoji situace sehrál samozřejmě i postoj metropole. Anglie na počátku roku 1776 odmítla mírové návrhy stoupenců smírného řešení z řad představitelů kolonií a rozhodla se rozpory vyřešit vojensky. Americké osady se tak dostaly do situace, z níž nevedla cesta zpět. Jediným východiskem bylo dovést započatý odpor do konce a obhájit před světem oprávněnost svého postoje. Tato kombinace vnitřních a vnějších okolností vedla k tomu, že na jaře r. 1776 Kontinentální kongres konečně přistoupil k uskutečnění postupných opatření, jejichž vyvrcholením a završením se stalo Prohlášení nezávislosti.

Prvními kroky na této cestě byly návrhy Johna Adamse z 10. a 15. května 1776. Jejich podstatou bylo doporučení koloniím, aby si vytvořily vlastní správní orgány, respektive vyhlášení politické roztržky s Anglií na základě prohlášení, že všechna moc pocházející z metropole musí být plně likvidována.⁴¹ Především druhá rezoluce vyvolala u zástupců některých států rozpaky,⁴² ale obě byly nakonec přijaty. John Adams tuto skutečnost zhodnotil výrokem, že přijetím preambule z 15. 5. „kongres přijal nejzávažnější rezoluci z těch, které byly v Americe doposud schvalovány“.⁴³

Otázka nezávislosti tím však ještě zdaleka nebyla vyřešena. 7. června Richard Henry Lee splnil příkaz konventu státu Virginie a předložil zasedání kongresu rezoluce nezávislosti o třech bodech. Projekt se skládal z požadavku oddělení se od metropole, uzavření smluv se zahraničními mocnostmi a vytvoření konfederace států.⁴⁴ Druhý z požadavků byl zaměřen do sféry zahraniční politiky. Někteří představitelé kongresu naléhali na schválení rezolucí R. H. Lee hlavně z mezinárodněpolitických důvodů. Chápali totiž jasně, že pouze nezávislý a suverénní stát (nikoliv tlupa vzbouřených poddaných britského panovníka, kterou obyvatelstvo kolonií v očích světa doposud bylo) se může domáhat zahraniční pomoci, jejíž nutnost byla v této fázi roztržky již zjevná. „Nezávislost“, řekl při této příležitosti R. H. Lee „není otázkou volby, ale je nutností jako jediný možný způsob, který vede k uzavření spojenectví s cizími státy“.⁴⁵ Tytéž argumenty byly vyzvedávány v instrukcích, které jednotlivé státy dávaly svým delegátům a stejná argumentace zazněla i na kongresu. Jefferson zachytil její podstatu takto — „Jen vyhlášení nezávislosti dá možnost evropským státům, aby s námi podle svých zákonů mohly jednat jako rovný s rovným“.⁴⁶

V následujících prudkých debatách méně rozhodná část delegátů Kontinentálního kongresu dosáhla odkladu přijetí rezolucí do 1. července. Stoupenci secese dosáhli alespoň toho, že byla vytvořena zvláštní komise, jejímž úkolem bylo připravit dokument, který by se stal politicko-právním východiskem vyhlášení nezávislosti. Do této komise byli jmenováni: John Adams, Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, Robert R. Li-

vingston, Roger Sherman. Současně byla vytvořena i komise pro vypracování budoucích konfederečních článků v čele s Johnem Dickinsonem. Třetí komise měla za úkol zkoumat možnosti mezinárodních dohod.

Největší dějinný význam, jak se později ukázalo, měla činnost první z komisí. Její členové se shodli na tom, že bezprostředním vypracováním Deklarace nezávislosti bude pověřena jediná osoba, jejíž dílo bude poté posouzeno a případně upraveno ostatními členy komise. Touto osobou se stal nejmladší z nich, ale současně nejběhlejší stylist — Thomas Jefferson.⁴⁷ Ostatní se tak zbavili práce a odpovědnosti, ale současně i příští slávy.

Thomas Jefferson ke svému úkolu přistoupil zodpovědně. Měl za sebou i určitou průpravu, neboť v nedávné době zpracovával novou konstituci pro rodnou Virginii. Nemohl tehdy opustit jednání kontinentálního kongresu a tak svůj návrh v písemné podobě zaslal. Okolnosti způsobily, že dříve než mohl být jeho nárys posouzen, přijal virginský parlament návrh George Masona, a tak se do nové ústavy dostal pouze Jeffersonem zpracovaný přehled zneužití královské moci, který byl včleněn do preambule. Přesto tento projekt představuje koncentrovaný výraz Jeffersonových politických názorů v období počátku revoluce.⁴⁸

Celkově lze jeho návrh označit za demokratičtější než Masonův. Předpokládal rozšíření hlasovacího práva na všechny freeholdery, pokud vlastnili alespoň 25 akrů půdy. Propagoval zákaz obchodu s otroky, zavedení „Bill of Rights“, který by potvrdil svobodu slova a náboženského vyznání. Na svou dobu byl zvláště odvážný Jeffersonův agrární program. Předpokládal totiž využití fondu volné půdy, který by byl přeměněn ve státní vlastnictví, z něhož by byli bezplatně zaopatřováni půdou nemajetní, a to přiděly po 50 akrech na osobu. Tato představa byla plně v souladu s jeho ideálem farmářské republiky. Když studoval sociální rozdíly v Evropě a jejich následky, došel Jefferson k názoru, že „je nezbytně nutné dosáhnout toho, aby co nejméně lidí zůstalo bez alespoň malého kousku půdy“.⁴⁹ Tyto plány byly ovšem v rozporu se zájmy plantážníků i příslušníků velkoburžoazie, kteří volnou půdu potřebovali k dalším spekulacím. Proto se setkaly s mohutným odporem a T. Jefferson se k nim veřejně již nikdy nevrátil. Přesto tento projekt zůstal jedním z prvních předobrazů americké cesty rozvoje zemědělství, na kterou se Spojené státy později — po občanské válce — vydaly.⁵⁰ I když opustil své nejradikálnější myšlenky, v americké historiografii zůstala Jeffersonovi nálepka „farmářského demokrata“. Toto označení však není zcela korektní. Jefferson byl zastáncem zájmů nejen sociálně nejslabších vrstev farmářů, ale i střední vrstvy venkova i města (řemeslníků a podnikatelů), vrstvy, která žila z vykořisťování námezdní práce. Jeho hlavním zájmem byla nikoliv obhajoba nejchudších, ale prosazení progresivních prvků kapitalismu v zemědělství (ale i ve výrobě a podnikání) proti

pozůstatkům feudálních výrobních postupů. Z tohoto hlediska viděl perspektivy menších farmářských usedlostí.⁵¹

Vyzbrojen zkušenostmi z přípravy návrhu Virginské ústavy Jefferson se pustil do práce na první variantě Prohlášení nezávislosti.⁵² Stál před ním zásadní úkol praktického a propagandistického charakteru, totiž nejen formálně vyhlásit nezávislost, ale současně dokázat zákonnost a oprávněnost tohoto aktu před celým světem jako projev „náležitě úcty k mínění lidstva“ (jak stojí v preambuli dokumentu), úcty, která „zavazuje k objasnění příčin, které vedly k secesi“.⁵³ S odstupem času podal zřejmě nejpřesnější objasnění ideje deklarace sám autor — „Cílem Deklarace nezávislosti nebylo hledat nové principy nebo argumenty, o kterých se nikdy předtím neuvažovalo, nebo prostě říci věci, které předtím nebyly řečeny, ale vyložit lidstvu zdravou podstatu problému výrazy dostatečně prostými a přesnými tak, aby nám zajistily jeho souhlas a tímto způsobem ospravedlnit nezávislou pozici, kterou jsme byli nuceni zaujmout. Neuslující o originalnost principů ani postojů, nesepsaná podle nějakého konkrétního předchozího díla, byla myšlena jako výraz amerického uvědomění a měla mu dodat onen tón a onoho ducha, které vyžadovala momentální situace“.⁵⁴

Z hlediska splnění těchto úkolů se nám Prohlášení nezávislosti jeví jako dokonalé nejen po stránce kompoziční, stylistické a jazykové, ale také co do obsahu. Aby bylo zdůvodněno povstání kolonií z morálního a právního hlediska, bylo třeba jít za hranice doposud všeobecně uznávané a přijímané doktríny „božského práva“ panovníků, práva, které každou vzpuru stavělo mimo zákon. Proti božskému právu bylo třeba postavit novou koncepci, a tou se v tomto případě stala teorie přirozeného práva. Proto v preambuli Jefferson podává, pokud jde o výstižnost a současně lakoničnost, nepřekonatelný výklad teorie přirozeného práva národů na sebeurčení. „Tyto pravdy pokládáme za samozřejmé: všichni lidé jsou stvořeni jako sobě rovni; Stvořitel je obdařil jistými nezcizitelnými právy, mezi těmito právy je život, svoboda a budování štěstí; k zajištění těchto práv se mezi lidmi ustavují vlády se spravedlivou mocí, plynoucí ze souhlasu těch, kterým vládnou; kdykoliv některá vládní soustava odporuje těmto cílům, má lid právo ji změnit nebo zrušit a zřídit vládu novou, založenou na takových zásadách a s pravomocí tak upravenou, aby co nejlépe zaručila lidu jeho bezpečnost a štěstí...“⁵⁵

I když princip rovnoprávnosti se nevztahoval na černochoy, ženy ani bělošskou tzv. „smluvní čeleď“, takže si jej lze vyložit spíše jako „všichni bílí a nezadlužení mužové jsou si rovni“,⁵⁶ Prohlášení nezávislosti se stalo při vší své omezenosti „první deklarací lidských práv“.⁵⁷ Myšlenky rovnoprávnosti lidí, národní suverenity, práva každého národa zvolit si formu státního zřízení, které bude podřízeno zájmům rozvoje individuální svobody a štěstí jako nejvyšší hodnoty — to vše, prakticky celé dějinné poslání Prohlášení nezávislosti je vloženo do jeho preambu-

le. Tyto myšlenky nebyly převratně objevené, některé byly známy již od starověku, ale ve svém souhrnu byly poprvé v dějinách vyhlášeny jménem celého státu. Nezůstaly míněním jednotlivce, který by za jejich šíření byl jako buřič pronásledován, ale vešly do základního dokumentu, který měl vyjadřovat mínění všeho lidu.

Byly odvrženy tradiční úvahy o pravomocích parlamentu a krále, o právech a zejména povinnostech britských poddaných. Celý konflikt byl povznesen na úroveň mezního zobecnění, přičemž zůstaly zachovány pouze dva subjekty — svobodný americký lid, hájící svá přirozená práva, a tyranie, zosobněná osobou panovníka-uzurpátora. Jako důkaz se objektivnímu posouzení světového veřejného mínění předkládá dlouhý přehled všech zneužití moci a uzurpací, který zabírá dvě třetiny celého dokumentu. Tato část dnešnímu čtenáři připadá značně archaická a přehnaně tendenční, ale ve své době byla z hlediska propagandistických cílů zcela zdůvodnitelná, oprávněná a dokonce nutná. V nynější době přikládáme daleko větší význam preambuli dokumentu, ale v době jeho přijetí byla mnohem důležitější právě část následující. Nezávislost byla konec konců i přes všechny průtahy vyhlášena 2. července a politicko-teoretická část byla z dobového pohledu pouze rozvinutím a kodifikací závěrů z předcházejících diskusí. Naopak obsáhlý výčet žalob a stížností na královské zneužívání moci měl potvrdit oprávněnost věci Američanů. Dnes je tomuto „přehledu hříchů“ věnována pozornost úměrná jeho významu, a tedy malá. Ve své době poutal živou pozornost veřejnosti právě on.

Je nutno poznamenat, že se díky účelu, který posvětil prostředky, dostala mezi obvinění i některá zcela falešná. Jiná z nich jsou přinejmenším příliš drasticky formulovaná nebo naopak zcela malicherná.⁵⁸ Zajímavé je, že z celkem 26 obvinění, rozdělených do 18 bodů, z nichž jeden má ještě devět dílčích stížností, jen ve dvou případech hovoří Prohlášení nezávislosti o hospodářských otázkách (omezování obchodu, neoprávněné zdanění).⁵⁹ Ve všech ostatních obviněních se mluví pouze o omezování ve smyslu politickém a právním. Doslovné znění textu Prohlášení tak podporuje představu, že Američané byli k vyhlášení nezávislosti vedeni daleko spíše ohrožením svých práv na národní suverenitu, než hospodářskými a finančními aspekty anglické politiky;⁶⁰ i když je nám zřejmé, že právě tyto ekonomické otázky byly pravým základem, ze kterého snaha po secesi amerických kolonií vycházela.

Hned za přehledem zneužití moci následuje výčet marných snah kolonistů probudit svědomí krále a Britů vůbec,⁶¹ což ještě zesiluje kontrast mezi zločinným agresivním tyranem a jeho nevinnou a plachou obětí. Po tomto výčtu nezbývá než se divit neskonale trpělivosti kolonistů, s jakou snášeli všechny křivdy, pohanění a útlak. Gradace dokumentu vyvolává obdiv nad Jeffersonovým literárním nadáním, neboť je vypočítána přesně na největší účinek u čtenáře, kterému okamžitě

po přečtení muselo být jasné, že jediným možným východiskem z takto popsané situace bylo vyhlášení nezávislosti kolonií.

Je zajímavé, jak delikátně se Jefferson vypořádal s Jiřím III. T. Painovi ve Zdravém rozumu ani nepřišlo na mysl, aby dlouze vypočítával všechny zlořády spojené s osobou panovníka a dokazoval tak jeho nízkost. Pro něj byl každý panovník opovrženímhodným tyranem, který si nezaslouží nic jiného, než aby byl svržen. Jefferson místo toho trpělivě dokazuje, že Jiří III. „nemůže být panovníkem svobodného národa“ nikoliv snad proto, že je králem, ale v důsledku toho, že je králem nespravedlivým, nehodným — tyranem.⁶² Tato argumentace byla sice opatrnější, než Painova, ale dobově vhodnější, a proto pochopitelná. Deklarace měla Spojeným státům získat podporu „spravedlivého světa“ a ten byl v té době ještě příliš monarchistický, než aby jej přehnané tyranobijství neodradilo od případné podpory či spojenectví.

První náčrt Deklarace nezávislosti se natolik podařil, že B. Franklin a John Adams učinili jen některé drobné korektury a poznámky, po nichž autor provedl poslední redakci textu a již 28. června, přijat výborem, byl dokument předložen Kontinentálnímu kongresu. John Adams žárlivý na slávu, které se Jeffersonovi již za jeho života dostalo, napsal r. 1822, že v Prohlášení nezávislosti „nebylo ani jedné myšlenky, která by nebyla bouřlivě projednávána v kongresu ve dvou předcházejících letech“.⁶³ Řada dalších historiků vytýká Jeffersonovi, že nebyl originální, a že využíval cizích obrátů.⁶⁴ Pochybovalo se dokonce o skutečnosti, že Jefferson byl pravým autorem Deklarace nezávislosti s odvoláním se na tzv. Mecklenburskou deklaraci.⁶⁵ Všechna tato tvrzení nemají seriózní základ. Jejich původ můžeme hledat mezi konzervativními historiky, kteří negativně hodnotili Jeffersonovo působení i jeho filozofické názory. Bez veškeré pochybnosti lze dnes říci, že není důvodu pochybovat ani o Jeffersonově autorství v případě Prohlášení nezávislosti, ani o jeho originalitě. Pokud byly některé formulace převzaty, staly se součástí nového celku, který jim dal v každém případě alespoň částečně nový význam.⁶⁶

Konec konců ani sám Jefferson nepopíral, že myšlenkově vycházel z debat předcházejícího období, jichž se sám bouřlivě zúčastňoval. Ostatně bylo by přinejmenším podivné, kdyby tak závažná událost jako bylo oddělení kolonií, byla zdůvodňována argumentací a principy zcela novými, neznámými a neověřenými. Všechny tyto ideje se již delší dobu vznášely v ovzduší a Jefferson je pouze shromáždil, utřídil a oblékl do dokonalejší podoby.

Zcela v duchu svých filozofických názorů Jefferson vyjádřil hlavní ideu buržoazní demokracie: rovnost lidí a jejich přirozené právo na život a svobodu. V textu Deklarace šel ještě dále: „... všichni lidé jsou stvořeni jako sobě rovni; Stvořitel je obdaril jistými nezcizitelnými právy, mezi těmito právy je život, svoboda a budování štěstí...“.⁶⁷ Tato formulace práv člověka byla bez vší pochyby přejata z „Druhého pojednání o vládě“

od Johna Locka.⁶⁸ Locke byl odedávna autoritou pro ideologické a politické vůdce kolonií. Zajímavý a často zdůrazňovaný a diskutovaný rozdíl spočívá v záměně Lockovy formulace „život, svoboda a vlastnictví“ novým obratem, v němž je pojem vlastnictví nahrazen pojmem „budování štěstí“.⁶⁹

Usilování o štěstí je blízké myšlení osvícenců 18. století, kteří smyslem života prohlásili pozemské štěstí místo nadpozemského ráje, který slibovala církev. Už renesance viděla ve štěstí pozemský ideál a její eudaimonismus byl protiváhou náboženského učení o charakteru a cíli života pozemského.⁷⁰ Jako prodloužení této tradice američtí demokraté chápali štěstí jako smysl spojování se lidí do společností. „Štěstí individuí je zjevně konečným cílem politické společnosti“, říká B. Franklin.⁷¹ Idea štěstí je vzpomínána v nejednom Bill of Rights, v mnohých oficiálních i neoficiálních listech, teoretických traktátech apod. I když se vyhneme složitému definování pojmu „štěstí“, bude jasné, že fixování „budování štěstí“ jako nezcizitelného přirozeného práva v tak významném dokumentu jako bylo Prohlášení nezávislosti, bylo jedním z nejvýznamnějších výdobytků amerického sociálního myšlení.⁷²

Marxistická historická literatura obvykle vykládá pozitivní smysl pojmu „budování štěstí“ jako výraz revolučního buržoaznědemokratického ducha a subjektivního přání všeobecného blahobytu.⁷³ Z tohoto hlediska stojí za zmínku názor N. N. Jakovleva, který ve vyzdvižení formulace o „budování štěstí“ místo Lockova „práva na vlastnictví“ vidí demagogický pokus vedoucích činitelů americké revoluce zmobilizovat do boje i nemajetné vrstvy obyvatelstva. „... proti hrstce bohatců stála v opozici masa Američanů, kteří nevlastnili vůbec nic. Jak je podnikat k boji? Vůdcové americké revoluce byli prakticky myslícími lidmi a při schválení Prohlášení nezávislosti 4. července 1776 považovali za velmi vhodnou záměnu Lockovy formulace v té podobě, jak ji provedl autor dokumentu T. Jefferson“.⁷⁴ Toto osobité hodnocení příčin, které vedly Jeffersona k zavedení pojmu „budování štěstí“ je doprovázeno celou řadou dalších sporných úvah: o tom, že „pragmatik“ Jefferson směřoval k omezení vyhlášených svobod; o tom, že ač sám deklaroval abolicionismus, byl plantážníkem a majitelem otroků, kterých se nemínil vzdát; o tom, že americká politika byla od počátku politikou využívání cizí síly pro vlastní zájmy, což se mimo jiné projevilo v pomoci francouzských royalistických vojsk v boji proti Angličanům.⁷⁵

To však jen na okraj. Důležitý je zásadní metodologický nedostatek, který v nejobecnější formě spočívá v tom, že autor přistupuje nediferencovaně k sociálním silám americké revoluce a k jejích ideologií. Jako všechny buržoazní revoluce měla i americká samozřejmě rozporuplný charakter. Její účastníky nelze čistým řezem rozdělit na dvě skupiny a každou z nich obdařit programem a ideami, které ve výsledném součtu budou v protikladu. Jakovlevovo pojetí „masy Američanů zcela nema-

jetných“ je abstraktní a nespecifikované. Mohli bychom sem zařadit jednak otroky, jednak bělošskou „smluvní čeleď“ a městskou chudinu. Zahrneme-li do této skupiny všechny černé otroky, máme před sebou značnou část obyvatelstva, ale nikoliv jeho většinu. Navíc jde o část, jejíž představitelé byli v revolučních letech značně aktivní. Ale Jefferson na tuto skupinu obyvatel neapeloval.⁷⁶ Hlavní oporu revoluce v masových politických a vojenských akcích tvořila maloburžoazie. Vyhlášením práva na vlastnictví by se nejspíše aktivizovaly nejširší masy, především drobných farmářů, kteří toužili po získání majetku. Konec konců proklamováním práva na štěstí Jefferson nijak nevyločil právo na vlastnictví. Správně položená otázka tedy zní — proč právo na vlastnictví nebylo zahrnuto do tří hlavních práv a proč buržoazní historiografie potřebovala nepravou alternativu: vlastnictví nebo štěstí?⁷⁷

Jednu z příčin je možno vidět ve faktickém stavu událostí. Dochází k zabírání majetku královské koruny, majetku vlastníků jednotlivých kolonií. Rozmáhá se zabírání neobdělané půdy, takzvané squatterství. Živelně je vyvlastňován majetek loyalistů. Všechny tyto akce neměly právní podklad, takže v dané situaci akceptovat posvěcené právo na vlastnictví by byl čin, který při nejednoznačném chápání mohl vyvolat i opak zamýšleného účinku. Stejně dobře s tímto právem mohli operovat jak kolonisté, tak i loyalisté. Právo na vlastnictví v Jeffersonově pojetí navíc nepatřilo k bezprostředním přirozeným právům a mělo charakter práva sekundárně odvozeného, „občanského“. A protože bylo postaveno na subjektivním lidském prvku, nemohlo figurovat mezi právy původními, vrozenými, božskými. Nelze při tom zapomínat též na jistý vliv zednářských představ.

Americká buržoazní historiografie vypracovala obraz Jeffersona, který v tomto bodě překonává Lockův pohled na skutečnost. Magický význam této dogmatické polopravdy je tak silný, že brání i tomu, aby byly kriticky prozkoumány názory samotného Locka. Při důkladném prostudování Druhého pojednání o vládě zjistíme, že se v něm říká, že vlastnictví je vrozenou vlastností člověka. Je to jeho vlastní osobnost nebo schopnost pracovat, která v konečném výsledku plodí osobní vlastnictví v obecném smyslu toho slova. „... přece každý člověk má vlastnictví své vlastní osoby. Práce jeho těla a dílo jeho rukou, můžeme říci, jsou ve vlastním smyslu jeho. Cokoliv tedy vyjme ze stavu, jež příroda tomu propůjčila a v němž to ponechala, s tím smísil svou práci a k tomu připojil něco, co je jeho vlastní, a tím to činí svým vlastnictvím“.⁷⁸ Nelze tedy Jeffersona stavět do opozice k Lockovi jen na základě některých výroků, vytržených z kontextu. Jejich společná koncepce je zřejmá, rozdíl je pouze v pohledu. Zatímco Jeffersona zajímá otázka vlastnictví spíše z pohledu sociologického, Locke ji studoval jako buržoazní politický ekonom a sledoval její vznik, přičemž ho zajímaly především problémy spojené s přeměnou práce v hodnotu. Proto Jeffersonovo „budování štěstí“ ne-

může být v protikladu k Lockovu „právu na vlastnictví“. A. V. Jefimov předpokládá, že ačkoliv se termín „vlastnictví“ v Prohlášení nezávislosti explicitně nevyskytuje, „zachování práva soukromého vlastnictví se bezpochyby v kontextu předpokládá“.⁷⁹

Nakonec sám Jefferson dokázal, že otázku vlastnictví nikdy nepustil ze zřetele, když napsal, že právo na vlastnictví je „základním přirozeným právem, vycházejícím z našich vrozených snah a prostředků, kterými tyto snahy uskutečňujeme“.⁸⁰ Soukromé vlastnictví bylo tedy považováno za nezbytnou podmínku realizace všech ostatních práv. Zároveň však nebylo chápáno jako plně nezczizitelné, a proto Jefferson souhlasil s jeho určitými omezeními, „... aby se současně nenarušovala stejná práva jiných rozumných bytostí“.⁸¹

Z výše uvedených důvodů současná marxistická historiografie považuje kodifikaci práva na „budování štěstí“ za jeden z největších výdobytků Prohlášení nezávislosti. Toto právo vyjadřovalo revoluční, programový a do jisté míry i světonázorový smysl tohoto dokumentu. Smysl, který je ze zřejmých důvodů buržoazními badateli opomíjen. Radikální změny společenské situace vyžadovaly politickou aktivizaci mas. Pro americkou revoluci vzhledem k duchovní tradici mělo obrovský význam právě potvrzení všeobecného práva na pozemský blahobyt lidí. V tomto ohledu právo na „budování štěstí“ v sobě koncentrovalo nejen základní požadavky (včetně práv na život, bezpečí, vlastnictví a osobní svobodu), ale bylo i vítězstvím filozofie osvícenství, vítězstvím principů světského pozemského smyslu života nad delstickým světovým názorem a náboženskou morálkou. Ideál štěstí byl praktickým aktivním protipólem pasivního očekávání a naděje na možné nadpozemské spasení.⁸²

V tomto směru bylo zásluhou Jeffersona nejen to, že za cíl nové vlády označil zabezpečení práva na „budování štěstí“, ale i to, že konstatoval, že pokud toto právo zabezpečeno není, je národ oprávněn domáhat se ho i násilnou cestou, cestou odstranění stávající vlády. Jak spravedlivě hodnotil i H. Apthekeer „zvláště idea o právu člověka na budování štěstí je nejsvětější v revoluční doktríně Prohlášení nezávislosti“.⁸³

Při studiu Prohlášení nezávislosti nelze samozřejmě pominout fakt, že jeho uvádění do praxe nebylo vždy tak smělé jako jeho zásadní formulace. Jako černá skvrna na tomto demokratickém dokumentu zůstala skutečnost, že byla zachována instituce otroctví. Byl to ústupek americké buržoazie plantážníkům učiněný z důvodů zachování jednoty (i když obchodní buržoazie na Severu měla z obchodu s otroky rovněž značné zisky). Zástupci jižních států, především Georgie a Jižní Karolína, hrozili opustit jednání Kongresu v případě, že bude tato otázka projednávána. Ke cti Jeffersona třeba říci, že v jeho návrhu Deklarace se požadavek zákazu otroctví a obchodu s otroky objevil.

Přijetí Prohlášení nezávislosti předcházelo jednání Kontinentálního kongresu o odložených rezolucích R. H. Lee. Ty byly přijaty 2. července

a tento den je tedy fakticky dnem vyhlášení nezávislosti. Teprve následující den byl oficiálně projednán Jeffersonův návrh, učiněny některé připomínky a návrh přijat. 4. července 1776 bylo Prohlášení nezávislosti oficiálně vyhlášeno.⁸⁴

Historický význam Deklarace nezávislosti je zpravidla spatřován především ve vlastním aktu vyhlášení secese kolonií od metropole. To je pohled, jak vyplývá z výše řečeného, poněkud zjednodušující. Zásadní význam Deklarace spočívá v tom, že současně s vyhlášením příčin, které vedly k vystoupení proti Anglii, formuluje i základní, do té doby nikdy nevyřčené principy národní suverenity a manifestačně činí základem nového státu práva doposud žijící pouze v myslích osvícenských filozofů. Ve snaze zdůvodnit svůj boj proti metropoli vytvořili představitelé kolonií dokument, který vyjadřoval všeobecné právo národů na povstání proti nespravedlivé vládě panovníků, dokument, který našel v nejbližší době široký ohlas v celém světě.

¹ Srov. Polreichová, H.: *Metodologické aspekty vzniku USA a geneze amerického kapitalismu*, ČsČH 31, 1983, č. 2, s. 258—273, č. 3, s. 392—401. V tomto článku jsou ve formě úvahy podány základní názory na danou problematiku.

² Navrátil, J.: *Stručné dějiny USA*, Praha 1984, s. 59.

³ *Istoriija SŠA*, red. N. N. Bolchovitinov, sv. 1, Moskva 1983, s. 197. Autorem této hlavy je L. Ju. Sijozkin. J. Navrátil vidí konec války již v porážce Angličanů u Yorktownu v roce 1781.

⁴ Špotov, B. M.: *Vosstanije amerikanskich fermerov pod rukovodstvom Danielja Šejsa (1786—1787 gg.)*, Novaja i novějšaja istorija, 1975, č. 4, s. 54.

⁵ *Tamtěž*, s. 55.

⁶ *Istoriija SŠA ...*, s. 181.

⁷ Právníci nazývají Bill of Rights „listina práv“, srov. Klokočka, V.: *Ústavní právo kapitalistických zemí*, Praha 1967, s. 91. Je možno najít i název „Listina lidských práv a svobod“, viz Polreichová, H.: *Metodologické aspekty ...*, s. 394.

⁸ Naopak ratifikace ústavy z r. 1787 byla jednotlivými státy vázána na připojení doplňků v podobě statí o občanských právech. Srov. Gončarov, L. N.: *K istorii političeskoj bor'by v SŠA za „Bill“ o pravach“ v 1788—1791 gg.*, in: *Naučnyje doklady vyššej školy*, Istoričeskije nauki, 1958, č. 3, s. 161—176.

⁹ Polreichová, H.: *Metodologické aspekty ...*, s. 269.

¹⁰ Lenin, V. I.: *Splys*, sv. 24, Praha 1956, s. 34.

¹¹ Srov. *Slovník vědeckého komunistu*, Praha 1978, s. 203.

¹² Srov. Solov'ev, A.: *Simpozium istorikov-amerikanistov*, Voprosy istorii, 1976, č. 6, s. 159—192.

¹³ Americká treska byla vyvážena dokonce do rybářských velmocí jako byla Francie, Španělsko nebo Portugalsko.

¹⁴ Srov. Džaparidze, V. Z.: *Ekonomičeskaja istorija SŠA*, Moskva 1973, s. 10—12.

¹⁵ Polreichová, H.: *Metodologické aspekty ...*, s. 269.

¹⁶ Džaparidze, V. Z.: *Ekonomičeskaja istorija ...*, s. 6.

¹⁷ Polreichová, H.: *Metodologické aspekty ...*, s. 271.

¹⁸ *Tamtěž*, s. 272.

¹⁹ Hroch, M.: *Buržoazní revoluce v Evropě*, Praha 1981, s. 157.

²⁰ Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda i stanovlenije amerikanskoj filosofii*, Moskva 1976, s. 239.

- 21 Plný titul práce v 1. vydání zněl: *Common Sense; Adressed to the Inhabitants of America, On the following interesting Subjects. I. Of the Origin and Design of Government in General, with Concise Remarks on the English Constitution. II. Of Monarchy and Hereditary Succession. III. Thoughts on the present State of American Affairs. IV. Of the present Ability of America, with some miscellaneous Reflections. Philadelphia; Printed, and Sold, by R. Bell, in Third-Street, MDCCCLXXVI.* Autor použil nejdostupnější vydání v angličtině: Paine, T.: *Common Sense and Crisis Papers*, Zpracování a úvod K. H. Schönfelder, Halle 1956. Často se používá i vydání: Pejn, T.: *Izbrannye sočinenija*, Moskva 1959.
- 22 *Istorijsa SŠA...*, s. 128.
- 23 Paine, T.: *Common Sense and Crisis Papers*, Halle 1956, s. 66. V originále: "... the period of debate is closed. Arms as the last resource decide the contest".
- 24 *Tamtěž*, s. 61.
- 25 Parrington, V. L.: *Osnovnyje tččenija amerikanskoi mysli*, díl I.—III., Moskva 1962—63; díl I., s. 405.
- 26 Paine, T.: *Common Sense...*, s. 67.
- 27 Foner, E.: *Tom Paine's Republic: Radical Ideology and Social Change*, in: *The American Revolution. Explorations in the History of American Radicalism.* Ed. A. F. Young, De Kalb 1976, s. 199.
- 28 Tyler, M. C.: *The Literary History of the American Revolution 1763—1783*, sv. I.—II., New York 1957; sv. I., s. 473.
- 29 *Istorijsa SŠA...*, s. 129.
- 30 V originále nese práce název „*Thoughts on Government*“. Nejznámější vydání in: Adams, J.: *Works*, sv. I.—X., ed. Ch. F. Adams, New York 1850—1850; sv. IX., s. 189—200.
- 31 Foner, E.: *Tom Paine's Republic...*, s. 207.
- 32 V originále „mob“ — česky luza, chátra. Adams, J.: *Works...*, sv. II., s. 420—421.
- 33 Adams, J.: *Diary and Autobiography of John Adams*, sv. I.—IV., New York 1964; sv. III., s. 333.
- 43 Dopis J. Adamse B. Rushovi ze dne 1. 5. 1807, in: *The Spur of Fame. Dialogues of John Adams and Benjamin Rush, 1805—1813*, ed. J. A. Schutz, D. Adiar, San Marino 1966, s. 82.
- 35 Foner, E.: *Tom Paine's Republic...*, s. 207.
- 36 Shaw, P.: *The Character of Joh Adams*, Chapel Hill 1976, s. 94.
- 37 O roli J. Adamse v proboujování myšlenky nezávislosti srov. Širjajev, B. A.: *Džon Adams v period borby amerikanskich kolonij za nezovisimost'*, in: *Amerikanskij ježegodnik*, Moskva 1975, s. 209—230; s. 219 nn.
- 38 Adams, J.: *Diary...*, sv. III., s. 331.
- 39 Karimskij, A. M.: *Revoljucija 1776 goda...*, s. 224.
- 40 Foner, E.: *Tom Paine's Republic...*, s. 207.
- 41 *Journals of the Continental Congress, 1774—1789*, sv. 1.—34., ed. W. Ford, Washington 1904—1937; sv. 4., s. 352, 357.
- 24 Z jedenácti států zúčastněných na jednání bylo pouze 6 pro přijetí. Čtyři tzv. střední kolonie byly proti a zástupci Marylandu odmítli hlasovat a opustili jednání.
- 43 Dopis J. Adamse A. Adamové ze 17. 5. 1776, in: *Letters of Members of the Continental Congress*, sv. I., s. 453. Přecenění významu tohoto aktu vyplynulo především ze skutečnosti, že J. Adams jako autor nedokázal ovládnout své nadšení nad přijetím návrhů, které považoval za faktické vyhlášení nezávislosti.
- 44 *Journals of the Continental Congress...*, sv. 1., s. 425. Základní myšlenka rezoluce zní v originále: "... that these United States are, and of right ought to be, free and independent states, that they are absolved from all allegiance to the British Crown, and that all political connection between them and the state of Great Britain is,

- and ought to be, totally dissolved". Cit. podle: Alden, J. R.: *A History of the American Revolution*, New York 1989, s. 240.
- 45 Peč atnov, V. O.: *Gamil'ton i Džefferson*, Moskva 1984, s. 102.
- 46 *The Spirit of Seventy-Six. The Story of American Revolution as Told by Participants*, sv. I.—II., Indianapolis — New York 1958, sv. I., s. 315. Srov. Peč atnov, V. O.: *Gamil'ton i Džefferson...*, s. 102.
- 47 Z pěti členů komise byl mladší než T. Jefferson, kterému bylo v této době 33 let, jen o tři roky mladší R. R. Livingstone, který se stal členem komise především díky zásluhám svého děda. Ostatní patřili ke generaci starších, J. Adams 41 let, R. Sherman 55 let a seniorem byl B. Franklin, který v r. 1776 dovršil sedmdesátku.
- 48 Virginie byla prvním státem, který se přihlásil k myšlence nezávislosti a Virginský konvent zasedající ve Williamsburghu ji přijal za svou již v květnu. Byla také prvním státem, který se pustil do vypracování nové ústavy. George Mason, který byl jejím autorem, vypracoval i virginský Bill of Rights, který byl přijat 12. června. Tento zákon o právech je řadou autorů považován za významnější dokument než samo Prohlášení nezávislosti — srov. Jellinek, G.: *Die Erklärung der Menschen- und Bürgerrechte. Ein Beitrag zur modernen Verfassungsgeschichte*, 2. vyd., Lipsko 1904, především s. 13 nn.; nebo nevějí Jonas, M.: *Die Unabhängigkeitserklärung der Vereinigten Staaten*, Hannover 1964, s. 21 nn.
- 49 Padover, S. K.: *Džefferson. Žití i ideali velikogo amerikanca*, New York 1982, s. 79.
- 50 Srov. Peč atnov, V. O.: *Gamil'ton i Džefferson...*, s. 103.
- 51 Srov. Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda...*, s. 97.
- 52 Práce mu zabrala dva týdny mezi 14. a 28. červnem 1776. Podle tradice pracoval ve Filadelfii ve dvou pronajatých místnostech v domě zedníka Graffa na rohu Tržní a Sedmé ulice.
- 53 V originále „... a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the cause which impel them to the separation". Cit. podle: *Documents of American History*, ed. H. S. Commager, 8. edice, New York 1958, s. 100.
- 54 *The Spirit of Seventy-Six...*, sv. I., s. 315.
- 55 *Documents of American History...*, s. 100. Cit. podle českého překladu in: Navrátil, J.: *Stručné dějiny USA...*, s. 57.
- 56 Pojem smluvní čeled [indentured servants] zahrnoval v 18. stol. širokou škálu bílých nevolníků, kteří byli povinni si odpracovat (převážně na plantážích) určitý počet let jako náhradu za přepravu z Anglie do kolonií. Pro zjednodušení jsou k nim zahrnuti i dlužníci se stejným závazkem. Těchto osob bylo kolem roku 1776 v koloniích na 250 000. Černých otroků pak více než dvojnásobek. Srov. Müller, H.: *Entstehung der USA*, Berlin 1978, s. 19, 31.
- 57 Srov. Marx, K. a Engels, B.: *Spisy*, sv. 16, Praha 1965, s. 51. Tento citát je používán poměrně často. Pochází z dopisu K. Marxe Abrahamu Lincolnovi z listopadu 1864 u příležitosti opětného zvolení A. Lincolnu prezidentem USA. Ve své delší podobě citát zní: „... kde se sotva před sto lety poprvé zrodila myšlenka velké demokratické republiky, kde byla vyhlášena první deklarace lidských práv a odkud vzešel první popud k evropské revoluci 18. století...“.
- 58 Srov. Jonas, M.: *Die Unabhängigkeitserklärung...*, s. 27.
- 59 *Documents of American History...*, s. 101. V originále se říká: „For cutting off our Trade with all parts of the world. For imposing taxes on us without our Consent“.
- 60 Srov. Jonas, M.: *Die Unabhängigkeitserklärung...*, s. 29.
- 61 Srov. *Documents of American History...*, s. 102. V originále: „In every stage of these Oppression We have Petitioned for Redress in the most humble terms... Nor have We been wanting in attention to our Brititsh brethren...“.
- 62 *Tamtéž*, s. 102. Originál zní: „A Prince, whose character is ... define a Tyrant, is unfit to be the ruler of a free People“.

- ⁶³ Pečatnov, V. O.: *Gaml'ton i Džefferison...*, s. 106.
- ⁶⁴ Srov. Ganter, H. L.: *Jefferson's „Pursuit of Happiness“ and Some Forgotten Men*, in: William and Mary Quarterly, 2. řada, sv. 16, 1936, s. 422—434.
- ⁶⁵ Jde o „Mecklenburg County Resolutions“ z 31. 5. 1776. Tyto rezoluce přijaté v Charlotte Townu v Severní Karolíně byly delegací tohoto státu dopraveny na jednání Kontinentálního kongresu, ale nebyly nikdy předloženy. Po jejich publikování v roce 1819 se na základě některých shodných pasáží s Prohlášením nezávislosti zrodil mýtus Mecklenburgské deklarace. Text těchto rezolucí viz *Documents of American History...*, s. 98—99. Srov. Pleškov, V. N.: *Meklenbergskaja deklaracija nezávislosti*, in: *Voprosy istorii*, 1974, č. 8. s. 208—212.
- ⁶⁶ Srov. *Istorija SŠA...*, s. 135.
- ⁶⁷ *Documents of American History...*, s. 100. V originále: „... all men are created equal; that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness...“.
- ⁶⁸ Původní název zněl: *Two Treatises of Government. In the Former, The False Principles and Foundation of Sir Robert Filmer, and his Followers, are Detected and Overthrown. The Later is an Essay concerning the True Original, Extent and End of Civil Government. London: Printed for Awynsham and John Churchill, 1698*. Pro náš účel je důležitější druhé pojednání, které se zabývá „zkoumáním pravého původu, rozsahu a účelu občanské vlády“. Pro nás je dostupné vydání: Locke, J.: *Dvě pojednání o vládě*, Praha 1985.
- ⁶⁹ Locke píše: „... musíme uvážiti, v jakém stavu jsou všichni lidé od přirozenosti. Je to stav dokonalé svobody...“ „Je to také stav rovnosti“. Locke, J.: *Dvě pojednání...*, s. 140. Dále: „Stav přirozený má zákon přirozený... ježto všichni jsou si rovni a nezávislí, nikdo nemá poškozovati druhého v jeho životě, zdraví, svobodě nebo majetku“. *Tamtéž*, s. 141.
- ⁷⁰ Eudaimonismus (z řec. eudaimonia — radostný pocit, blaženost) jako etické životní stanovisko má své počátky ve vrcholné řecké antice. V dalším vývoji se vyskytoval neméně v dvou variantách — altruistické a hedonistické. Katolické církvi byl tento názor cizí, blaženost byla spojena pouze s životem nadpozemským a jako vzor byla naopak stavěna askeze.
- ⁷¹ Franklin, V.: *Izbrannyye proizveděntja*, Moskva 1956, s. 556.
- ⁷² Srov. *Istorija SŠA...*, s. 135.
- ⁷³ Srov. Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda...*, s. 245.
- ⁷⁴ Jakovlev, N. N.: *Idej amerikanskoj revolucii, prošloje i nastojaščee*, in: *SŠA. Ekonomika, politika, ideologija*, Moskva 1974, č. 7, s. 16—17.
- ⁷⁵ *Tamtéž*, s. 17 nn.
- ⁷⁶ Pokud se týká černošského obyvatelstva, bylo jeho zapojení do revolučních akcí spíše výjimečné. Kongres jen za zvláštních okolností povoloval omezené rekrutování černošů do povstalecké armády. Srov. Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda...*, s. 247.
- ⁷⁷ Srov. Ganter, H. L.: *Jefferson's „Pursuit of Happiness“...*, s. 422 nn. Též Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda...*, s. 248.
- ⁷⁸ Locke, J.: *Dvě pojednání...*, s. 152.
- ⁷⁹ Jefimov, A. V.: *SŠA. Puti razvitiija kapitalizma*, Moskva 1969, s. 386.
- ⁸⁰ Jefferson, T.: *The Writings of Thomas Jefferson*, Sv. I.—XX., Washington 1905; sv. XIV., s. 419.
- ⁸¹ *Tamtéž*, s. 419.
- ⁸² Srov. Karimskij, A. M.: *Revolucija 1776 goda...*, s. 250.
- ⁸³ Apteker, G.: *Amerikanskaja revolucija 1763—1783*, Moskva 1962, s. 136.
- ⁸⁴ K otázkám Deklarace nezávislosti existuje velmi bohatá literatura. Kromě uvedených prací bych chtěl ještě upozornit na tyto základní: Becker, C. L.: *The Declaration of Independence*, New York 1922. Dumbauld, E.: *The Declaration of Independence*

and What It means Today, Norman 1950. Friedenwald, H.: *Declaration of Independence*, New York 1906. Hazelton, J. H.: *Declaration of Independence: Its History*, New York 1906. Malone, D.: *The Story of the Declaration of Independence*, New York 1954.

ВОЙНА АМЕРИКАНСКОГО НАРОДА ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ И ЕЕ ОСНОВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

Американская революция занимает особое место среди буржуазных революций. Решение проблемы ее включения в общую типологию революций неоднозначно. Поэтому имеется даже двое наименований — историки пользуются обозначением «американская революция» или «американская война за независимость». Притом взаимоотношение обоих терминов неясно. Обозначают они два этапа одного явления, или имеется только одна реальность и двое обозначений-синонимов. В отношении к этой проблеме напрашивается еще один вопрос — можно ли американскую войну за независимость называть революцией в буквальном смысле слова. С марксистской точки зрения она лишена основных атрибутов буржуазной революции. Но решить окончательно эти проблемы мы теперь не можем. Для нас американская революция охватывает просто более широкий исторический период, чем собственно война за независимость.

Основным документом революционного периода в Америке начавшегося в 1776 году является Декларация независимости. Но еще до ней появились теоретические сочинения, которые подготавливали революционный путь. Одним из таких трудов является «Здравый смысл» Томаса Пейна. Этот памфлет обосновал требование независимости и республики, ускорил массовое восприятие новой политической идеологии. Его автор оказался слишком радикальным даже и для умеренных своих соратников за независимость колоний. Одним из противников Пейна стал и Джон Адамс, автор работы «Мысли о правительстве», которая должна была нейтрализовать влияние памфлета Пейна. В отличие от Пейна, Джон Адамс отстаивал идею суверенитета не народа, а правителей.

Но исторические события уже достигли своего апогея. С мая до июля 1776 года проходили дискуссии на сессиях Континентального конгресса. Обсуждался кардинальный вопрос — вопрос объявления независимости. Подготовку Декларации независимости поручили комиссии в составе В. Франклин, Дж. Адамс, Р. Ливингстон, Р. Шерман и Т. Джефферсон. На последнего из них члены комиссии возложили задание составить первоначальный вариант документа. Это была пропагандистская в своей основе задача. Надо было не столько провозгласить независимость, сколько доказать законность этого акта всему миру. С точки зрения выполнения этой задачи Декларация является совершенной по композиции и по своему содержанию. Важнейшая часть документа — преамбула — заключает в себе изложение теории естественного права народа на самоопределение, идеи равноправия людей, народного суверенитета и права народа изменять свое государственное устройство. Все эти идеи были давно известны, но теперь в первый раз в истории они провозглашались от имени целого государства.

Формулировка прав человека притом взята из «Второго трактата о государстве» Джона Локка. Интересная разница состоит в замене локковской «собственности» на «стремление к счастью». Это право на счастье и в Декларации и в мировоззрении Джефферсона никоим образом не исключает права собственности. Альтернатива

собственность или счастье ложна, выработана буржуазными консервативными историками. Право на стремление к счастью выражает революционный смысл Декларации независимости, игнорируемый буржуазными исследователями. Право на стремление к счастью концентрировало в себе основные социальные требования (жизнь, собственность, личную свободу) и знаменовало и торжество философии Просвещения.

Историческое значение Декларации независимости связано с тем, что излагая причины побудившие колонии восстать против Англии и провозгласить независимость, она делает теоретический акцент на определение условий, при которых революционное насилие народа неизбежно и морально. Декларация независимости не просто правовой документ, но и своеобразная реализация принципов разума.